

Den industrialiserede gris

Et debatoplæg om den danske svineproduktion

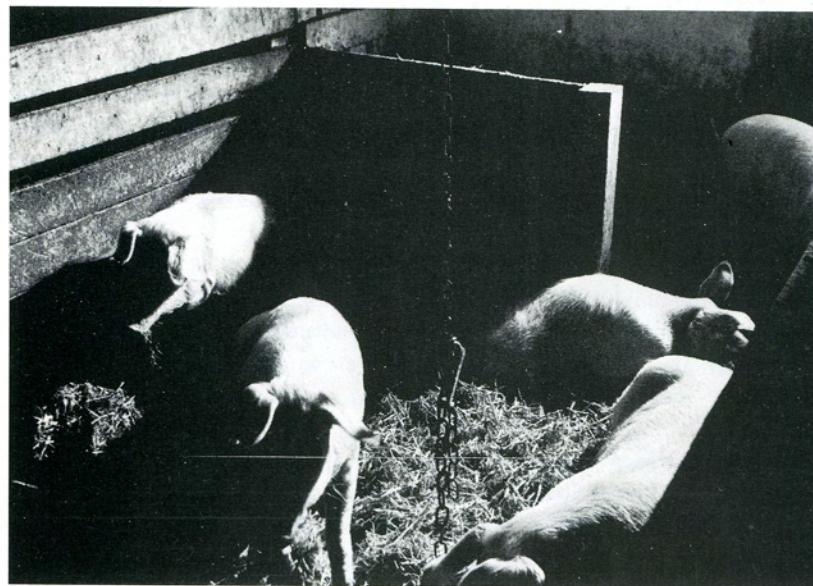
DEN INDUSTRIALISEREDE GRIS. 30 min., 16 mm farve. Danmark, 1977. Produktion: Film og Lyd for Statens Filmcentral. Instruktion: Ebbe Nyvold. Fotograf: Simon Plum. Assistent: Preben Feddersen. Lyd: Mikkel Bo. Klip: Lars Brydesen. Musik: Niels Torp. Speaker: Karsten Sommer. Produktionsleder: Lars Nilsson. Udlejning: Statens Filmcentral.

Dette hæfte er tænkt som støttemateriale for den, der skal forberede forevisning af filmen DEN INDUSTRIALISEREDE GRIS. Teksterne og billederne i hæftet kan kopieres og uddeles til diskussion på baggrund af forevisningen.

Hæftet indeholder tre tekster. Den første er en udskrift af speakerkommentaren med filmens afsnitsangivelser indføjet. De to andre tekster er uddrag af bøger, der bringer andre relevante aspekter ind i den debat om den danske svineproduktion, som filmen lægger op til. De to tekster giver bud på, hvor en diskussion kan tage fat efter forevisning af filmen.

Hæftet er udgivet af Statens Filmcentral, 1978.

Forside: Miniature af filmens plakat, udført af John Ovesen.

Speakertekst til:

DEN INDUSTRIALISEREDE GRIS

Her i Danmark producerer vi 10 millioner svin hvert år. Eksporten af svinekød er rygraden i dansk landbrug og hjembringer mere valuta til Danmark end nogen anden eksportvare.

Stalde af den type, vi ser her, er besværlige for landmanden, der skal muges ud med skovl og bør, og der skal fodres med håndkraft. Det kræver meget arbejde pr. produceret gris. Her træder industrialiseringen ind med rationelle staldsystemer, effektiv transport og moderne slagtemetoder. Udviklingen går i retning af større enkeltbesætninger og mere teknik omkring den enkelte gris.

Denne stald er en mellemting, hvor der er foretaget en vis modernisering i de gamle bygninger. Mange landmænd er i dag i tvivl, om de skal tage skridtet fuldt ud og investere i nye staldsystemer, eller om de skal beholde det gamle, som kræver mere manuelt arbejde, men som fritager dem for afdrag og renter på lån til staldbyggeri.

I de helt moderne staldsystemer har man adskilt de forskellige funktioner, idet hvert enkelt stadiet i produktionen kræver specielle tekniske installationer, hvad angår fodring, ventilation og staldindretning.

Farestald

En nyfødt gris kræver speciel behandling med hensyn til temperatur og pasning. I denne stald er alt indrettet på at tilgodese disse behov i de første tre uger af pattegrisens tilværelse. Ved indretningen af hver enkelt boks har man søgt at hindre soens bevægelsesfrihed så meget, at den umuligt kan lægge sig på grisene. Halmen bliver fjernet kort efter faringen, så man ikke skal have besvær med at muge ud manuelt.

I stalden er der personale, der overvåger faringerne og sørger for pasning og behandling af de nyfødte grise. Fodring, temperatur og ventilation styres automatisk. Lyset er kun tændt på de tidspunkter, hvor foderanlægget kører, eller når der arbejdes i stalden.

Goldstald

I denne stald står søerne og venter på, at de skal fare næste gang. Det tager knapt fire måneder. Lyset tændes to gange i døgnet ved fodringstid. Samtidig med, at der falder foder ned i truget, åbnes der for drikkevandet. Hvis man havde tryk på vandrørene døgnet rundt, ville søerne lege så meget med deres drikkeventil, at stalden hurtigt ville være oversvømmet med vand.

Inseminøren undersøger om soen er brunstig. Han sprayer med kunstig fremstillet orneduft. Hvis soen bliver stående, når han lægger sin vægt på den, er den klar til inseminering.

Klimastald

Et klimastaldanlæg er en række små, opvarmede stalde, som muliggør, at grisene kan tages meget tidligt fra soen. Fordelen er, at soen hurtigere bliver brunstig og kan løbes. Forholdene i stalden påvirker grisenes adfærd. De kan finde på at bide hinanden i halen, så der kommer sår og betændelse. – Derfor klipper man halerne på de nyfødte grise. Foderet er hovedsagelig byg tilsat soyaskrå, vitaminer og mineraler.

3 uger gamle – 13 grise som lige er taget fra soen og sat ind i klimastald. Der kan være op til 17 grise i boksene.

5 uger gamle. Hvis man er nødt til at blande to kuld slås de, fordi der skal laves en ny rangorden i gruppen. Man sprayer derfor en kraftig parfume ud, som gør, at grisene ikke kan kende forskel på hinandens lugt.

6 uger gamle.

8 uger gamle.

10 uger gamle. Efter en uge mere flyttes de til andre stalde.

Grisene klapper hele tiden lågene på foderkasserne op og i. Mørket forhindrer, at grisene bevæger sig for meget og derved bruger energi, som koster dyrt foder.

Ornegrisene kastreres, inden de er 8 uger gamle. Man gør det for at undgå ornelugt i kødet, desuden tager de hurtigere på i vægt, når de er kastreret.

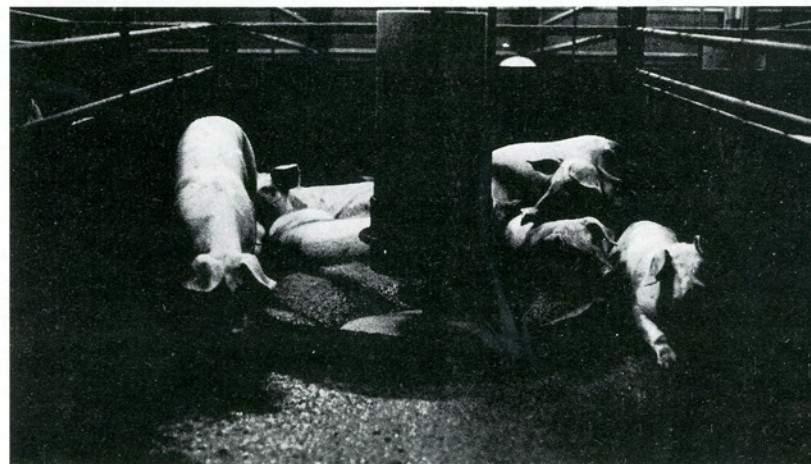
Fedestald

I fedestalden opholder grisene sig, fra de kommer fra klimastald, til de er et halvt år gamle og skal slagtes. Også her lever grisene i total mørke det meste af døgnet. Uret styrer staldens daglige rytme.

Nogle landmænd tilsætter antibiotika i foderet, andre giver svinene det ved indsprøjtninger. Antibiotika og anden medicin er for de fleste svineproducenter en nødvendighed for at undgå for store tab ved sygdomme. Når svinene når slagtevægten, bliver de kontrolvejret.

Svinefoderet består af byg, som dyrkes på størstedelen af Danmarks kornareal. Vi må derfor købe korn til vores eget forbrug i udlandet. Det kan betale sig for os, fordi vort svinekød kan sælges til høje priser i udlandet. Vi her i Danmark regner os selv for et landbrugsland, der bidrager til verdens fødevarerforsyning. Det mærkelige er bare, at vi bl.a. på grund af svineproduktionen importerer mere mad, end vi eksporterer, hvis vi regner i proteiner.

SLUT

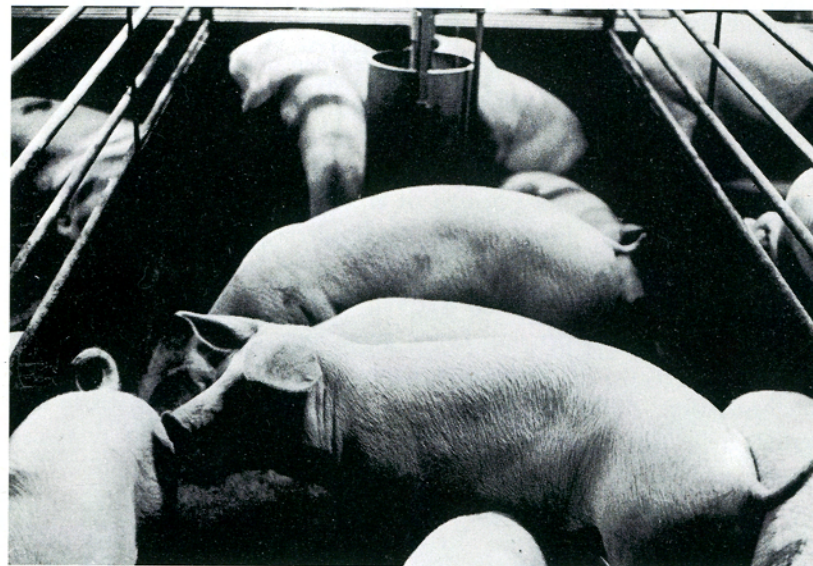

Dorthe og Niels Henrik Hansen

KØDETS KVALITET – DEN DANSKE GRIS' HISTORIE

De objektivt målelige kvalitetsændringer, som er sket i husdyrprodukterne i takt med landbrugets stigende industrialisering, ytrer sig særlig markant i udviklingen af kødets kvalitet. For svinekødets vedkommende har ændringerne været særlig dramatiske og kan umiddelbart konstateres af forbrugeren. Der kan være flere gode grunde til at se nærmere på den udvikling, som den moderne gris har gennemgået. Dels tjener svinekød jo stadig som daglig føde for mange mennesker, og dels illustrerer udviklingen af svinekødets kvalitet på udmærket måde de problemer, der er ved den industrialiserede husdyrproduktion. Og endelig er svinet det dyr, som med hensyn til ernæring, fordøjelse og fysiologi i det hele taget ligner mennesket aller mest. Det er med andre ord svinet, man især skal prøve at holde øje med, hvis man vil vide noget mere om, hvordan ændringer i fødens sammensætning, miljøets forurening, eller livsvilkårene i det hele taget kan tænkes at påvirke mennesket. Betragtes den moderne bacongris' udvikling gennem den sidste menneskealder ud fra denne synsvinkel, er der grund til bekymring.

Omkring 1950 begyndte det danske svin at udvikle en ejendommelig abnormitet, som især ytrede sig ved, at kødet efter slagtning var meget blegt og væskedrivende. Man kaldte fænomenet for muskeldegeneration, men forlod senere denne betegnelse, men man blev klar over, at det ikke specielt var musklerne, der var degenererede. I begyndelsen var det kun ganske få procent af svinene, der viste denne ejendommelighed. Men gennem 50'erne og 60'erne steg antallet år for år. Der blev iværksat omfattende forskningsarbejde her i landet og siden også i forskellige andre lande, efterhånden som problemet dukkede op der. Forskningsresultaterne tydede på, at den blege væskedrivende kødkvalitet var et resultat af arvelige dispositioner og/eller »stress«. Ved stress forstod man i denne forbindelse den fysiske anstrengelse, angst og sindsbevægelse, dyret kunne blive udsat for under transport og ophold på slagteriet – påvirkninger, som naturligvis ville være ekstra belastende for dyret, hvis det i forvejen ikke var helt rask. Efterhånden fæstnede den opfattelse sig, at fænomenet kunne forklares som en arvelig defekt, der medførte en ekstrem »stressfølsomhed«. Som tiden gik, steg ikke alene antallet af »stressfølsomme« dyr, men det så ud til, at også det enkelte dyrs »stressfølsomhed« blev stadig større. Der skulle ligesom stadig mindre og mindre »stress« til for at frembringe

det lyse væskedrivende kød, samtidig med at den unormale kødkvalitet ytrede sig på stadig mere dramatisk måde, bl.a. ofte ledsaget af alvorlige indre blødninger.

Sideløbende med stigningen i den unormale »stressfølsomhed« dukkede også andre problemer op. Sygeligheden i svinebesætningen tog et foruroligende omfang, og medicinforbruget blev en alvorlig økonomisk belastning for landmanden. Det var især luftvejslidelser, ofte med kronisk forløb, der belastede landmandens tegnebog og forsuredede grisenes tilværelse. Efterhånden som alle grise gik over til at leve udelukkende af industrielt fremstillet foder, sås også mavesår og dysenterilignende mavelidelser i et foruroligende omfang. Kredsløbsforstyrrelser og hjertesvigt blev en hyppig dødsårsag for grise, ligesom for mennesker.* I takt med den stadig mere udbredte »stressfølsomhed« sås også alvorlige adfærdsforstyrrelser. Adfærdsforstyrrelserne viser sig i sin mildeste form ved unormal nervøsitet, aggressivitet og halebideri, og i sin mere ekstreme form ved, at grisene simpelt hen æder hinanden med hud og hår. Kort sagt: den lille krølle på halen, der i gamle dage var symbol på velvære og godt humør hos grisene, forsvandt fuldstændig hos den danske gris i løbet af 50'erne og 60'erne.

* Manglende frugtbarhed blev også en betydelig økonomisk belastning, som gennem en årrække har krævet gennemførelse af ca. 300.000 hormonbehandlinger om året.

Dyrlægerne og den abnorme gris

Myndighedernes holdning til problemet med den unormale kødkvalitet var fra første færd præget af usikkerhed. De dyrlæger, der på slagterierne er ansvarlige for kontrollen, skal i deres arbejde følge en instruks, som er holdt i meget generelle vendinger, og som derfor giver den enkelte dyrlæge meget vid margin med hensyn til at vurdere, hvad der må anses for egnet eller uegnet til menneskeføde. Nogle dyrlæger kasserede med hård hånd alle svin, som efter slagtingen viste blegt og væskedrivende kød, ud fra betragtningen at dette kød ikke var, som det plejede at være, og som det burde være, og da der ikke kunne gives nogen tilfredsstillende forklaring på, hvorfor det var anderledes, kunne man ikke udelukke, at det var sundhedsfarligt. Andre dyrlæger var mere »forstående« og kasserede kun særligt grelle tilfælde. Nogle dyrlæger gjorde godkendelsen af svin med abnorm kødkvalitet betinget af, at kødet kun måtte anvendes til særlige formål, mens andre helt undlod at tage stilling til problemet. Efterhånden som der blev stadig flere grise, der havde abnorm kødkvalitet, blev denne situation naturligvis uholdbar. Det forhold, at svin med abnorm kødkvalitet undertiden udgjorde over halvdelen af produktionen, gjorde det ligesom vanskeligt for dyrlægerne at opretholde forestillingen om, at der var tale om en sygelig forandring. Kvalitetsmæssigt og udbyttmæssigt var det lyse, væskedrivende svinekød en ulempe, men der forelå ingen sikre holdepunkter for, at de repræsenterede noget sundhedsmæssigt problem. Dyrlæger, der var konsekvent strenge i deres bedømmelse, blev ikke just belønnet for deres nidkærhed, og alle affandt sig efterhånden med »udviklingen« i al stilhed, uden at nogen instans havde taget klar stilling til noget. Forbrugerne vænnede sig gradvist til den ændrede kvalitet, og den forædlingsindustri, der benyttede svinekød som råvare, udviklede efterhånden en teknik, som eliminerede de fleste af ulemperne ved det lyse, væskedrivende svinekød. Efterhånden, som problemet voksede, lærte man i den grad at leve med det, så de forskere, der arbejdede med løsningen af problemet, ofte måtte spørge sig selv, om der overhovedet var noget problem at løse.

Nye abnormiteter i slutningen af 60'erne

Henimod 60'ernes slutning dukkede en ny abnormitet op. Hvor man gennem 50'erne og 60'erne havde kunnet se en stadig stigende udbredelse af den lyse, væskedrivende kødkvalitet, sås nu pludselig en variant, hvor kødet

var mørkt, klæbrigt og tørt. I begyndelsen sås problemet kun i den koldeste årstid, men i løbet af få år forekom det mørke svinekød på alle tider af året og i stadig større mængde. Mens problemet med det lyse svinekød havde bredt sig gradvist gennem en lang årrække, gik udviklingen af det mørke svinekød helt anderledes eksplosivt. Efter få års forløb var det ikke ualmindeligt, at op mod halvdelen af grisene kunne have den mørke kødkvalitet. Den mørke kødkvalitet var kendt og frygtet af ældre fagfolk. Man vidste, at den slags kød skulle omsættes meget hurtigt, da dets holdbarhed var meget dårlig. Det var den slags kød, man normalt forbandt med selvdøde dyr, syge, nødslagtede dyr, eller dyr, der blev slagtet i en tilstand af fuldstændig udmattelse. Man havde også tidligere set svinekød med mørk kvalitet f.eks. i forbindelse med strejker, hvor svinene inden slagtingen havde gået i flere døgn på slagteriet uden vand og foder. Det nye i situationen var imidlertid, at man nu så den mørke kødkvalitet selv hos svin, der var fodret kort tid før slagtingen og behandlet yderst skånsomt. Nærmere undersøgelse tydede på, at de forhold, som kunne fremkalde lyst svinekød, d.v.s. »stress«, udmattelse, ophidselse og arvelig disposition, også kunne fremkalde mørk kødkvalitet. Om man som slutresultat fik abnormt lys eller abnormt mørk kødkvalitet, syntes i nogen grad at bero på tilfældige omstændigheder.

(Uddrag af Dorthe og Niels Henrik Hansen: Degeneration og mangelsygdomme – om madens faktiske standard i dag) (fra Mad – er ikke bare mad).

Knud Vilby

SVIN CONTRA MENNESKER

I en officiel vurdering af fødevaresituationen, der blev udarbejdet af eksperter forud for fødevarekonferencen i 1974 fastslog man, at de 374 millioner tons korn, der blev brugt til husdyrfoder i de rige lande (pr. år i perioden 1969-71) er mere end det samlede kornforbrug til mennesker i Indien og Kina tilsammen i samme periode. Kina og Indien er verdens to største lande. Tilsammen tegner de sig for omkring en tredjedel af verdens befolkning.

I de rige lande i verden bor kun omkring 30 procent af verdens samlede befolkning, men i disse lande bruges ca. 54 procent af det korn, verden kan producere. Ikke fordi de rige spiser mere brød, men fordi de spiser mere kød og flere mejeriprodukter.

Ved produktion af husdyr sker der et ernæringsmæssigt tab. Den ernæringsmæssige værdi, f.eks. af det, en gris spiser fra fødsel, til den bliver slagtet, er langt større end værdien af kødet fra den slagtede gris. Tabet er op til 80 procent. Når kødforbruget stiger i et land, stiger dette lands forbrug af planteprodukter (og herunder især korn) derfor også voldsomt. Den rige verden importerer mængder af husdyrfoder, hvoraf meget udmærket kunne anvendes som menneskeføde. Men – som det er sagt i forbindelse med fødevarekrisen – svinene i den rige verden har større købekraft end menneskene i den fattige verden.

Danmark som fødevareimportør

Oversigterne til fødevarekonferencen viste, at befolkningstilvæksten er et problem, men altså også at der ikke findes nogen enkel måde at løse det på. Når der specielt i vor del af verden høres argumenter om, at de fattige i u-landene selv har et voldsomt medansvar, fordi de ikke løser dette problem, og fordi enhver fremgang ædes op af befolkningsekspllosionen, så er det imidlertid klogt igen at vende blikket mod vor egen situation.

På verdensfødevarekonferencen talte man meget om, at det var nødvendigt at øge produktionen i u-landene, således at de bliver mindre afhængige af fødevareimport. Mere selvhjulpne. Det er rigtigt, men hvordan ser det ud hos os.

Heller ikke i det Vesteuropa, vi lever i, er vi særligt selvhjulpne, og ud fra en vis betragtning er end ikke Danmark nettoeksportør af landbrugsprodukter, således som vi er vænnet til at tro.

Opgør man f.eks. dansk fødevareeksport og import efter de enkelte landbrugsvarers værdi som protein (æggehvide-stoffer) i den menneskelige ernæring, så er man i en undersøgelse* (Henning Schroll, 1977) nået frem til en konstatering af, at dansk import af protein til foder vil kunne dække ca. 23 millioner menneskers årlige behov, medens dansk eksport kun svarer til ca. 19 millioner menneskers behov.

Dansk landbrug er altså baseret på en så stor foderimport, at det ud fra et ernæringsmæssigt regnestykke giver underskud.

(Uddrag af Knud Vilby: Den store ubalance, fra: Det daglige brød).

LITTERATUR

- Det daglige brød. Redigeret af Henning Dehn-Nielsen. Nationalmuseet, 1976.
- Håndbog for svinehold 1977. Landbrugets Informationskontor.
- Det industrialiserede landbrug. NOAH, 1975.
- Mad er ikke bare mad; en bog om hverdagskost. Redigeret af Hugo Hørlyck Karlsen. Borgen, 1976.
- Niels Munk Plum: Økologisk håndbog. Chr. Ejlers, 1977.
- A. Th. Riemann: Den lille grønne; dyrlægens opslagsbog; hvordan og hvornår; sygdomsforebyggende behandlinger. Landbrugets veterinære Konsulenttjeneste.
- Per Svendsen: Anvendelse af etologisk forskning i husdyrbruget. Forskningssekretariatet, 1974.
- Svin i Danmark. Af Jørga Knudsen m.fl. Århus. Forbruger Komiteen, 1977.
- Svineproduktion. Af Niels Greve m.fl. Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, 1975.
- Svinesygdomme. Af N. O. Christensen og Knud Nielsen. Landhusholdningsselskabet, 1972.
- Tal om landbruget. Statistik med kommentarer, 1976. Landbrugsrådet.
- Veterinærdirektoratet: Årsberetning for 1975. Veterinærdirektoratet, 1976.

ADRESSER

- NOAH, Rådhusstræde 13, 1466 København K. (01) 15 60 52.
- Forbrugerrådet, Købmagergade 7, 1150 København K. (01) 13 63 11.

* Tallene er ajourført efter ny undersøgelse af Henning Schroll, 1977. Red.

